

UDC 377.8.016:821.161.2:371.333

doi: <https://doi.org/10.15330/clid.2.2.100-122>**ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ДРЕВЛЯНСЬКОГО КРАЮ
(ЖИТОМИРЩИНА)****CHILDREN'S LITERATURE OF DREVLIAN REGION
(ZHYTOMYR REGION)****Тамара Бабійчук**

Бердичівський педагогічний фаховий коледж, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8243-6366>

Abstract. The author presents concise mini-portraits of sixteen writers who lived or currently live and work in the Zhytomyr region, contributing to the field of Ukrainian children's literature. Their contribution to the development of national children's literature is clearly outlined. The study not only identifies the most significant works by these authors (both about children and for children), but also proposes forms and methods for engaging with poems, stories, and fairy tales in work with children, as well as with adult audiences - teachers, mentors, and parents. The impact of these works on readers and listeners of different age groups is particularly emphasized. Special attention is devoted to the nationally oriented character of children's literature created by writers of the Drevlyan region. Their works are shown to play an important role in shaping the younger generation. Through books encountered in childhood, young readers develop not only intellectual curiosity, thoughtfulness, responsibility, kindness, honesty, and diligence, but also courage, resilience, a sense of national dignity and pride, and a deep historical memory. Such literature fosters a generation prepared to consciously defend its native land. This concise review of children's literature produced by authors of the Drevlyan land (Zhytomyr region) is addressed primarily to philologists, teachers of Ukrainian language and literature, preschool educators, psychologists, social workers, and parents. It aims to provide relevant and practical information for use in formal educational settings - classes and lessons - as well as in extracurricular activities, including conferences, seminars, literary clubs, meetings, and cultural events. Familiarity with the works of these writers affirms the self-sufficiency and artistic value of Ukrainian children's literature. It therefore deserves to be read, studied, and actively promoted both within Ukraine and internationally.

Keywords: Zhytomyr region, children's literature, countrymen writers, readership, work on compositions, educational aspect.

ВСТУП

Українська дитяча література (і класична, і сучасна), як переконує серйозне знайомство з нею, надзвичайно багата і на авторів, і на тематичне та жанрове розмаїття їхніх творів. Радують самобутня палітра дитячих письменників древлянського краю. На поліській землі народилися відомі творці літературного світу дитинства – Леся Українка, Надія Кибальчич, Олег Ольжич, Ївга Шугай, Лариса Письменна, Микола Зінчук, Всеволод Нестайко, Валерія Врублевська, Микола Зіновчук, Марія Пономаренко, Георгій Хіміч, Віктор Васильчук, Галина Римар, Людмила Морар, Тетяна Майданович, Світлана Соболевська, Зінаїда Данилова, Світлана Штатська, Оксана Трибун.

У древлянському краї розквітнув талант майстрів дитячої літератури – Олени Пчілки, Дніпрової Чайки, Василя Дацюка, Світлани Столярчук, Наталі Остапенко. У їхній творчості реалізовано ключові принципи написання творів для юних читачів, затребуваних у дошкільці та шкільництві. По-перше, твори містять інформацію, цікаву та захопливу для конкретних адресатів; по-друге, автори володіють знаннями з вікової психології та педагогіки; по-третє, і це нам видається головним, – письменники щиро люблять своїх слухачів / читачів.

Сьогодні, у час кривавої московсько-української війни, необхідно пам'ятати: художня література, зокрема і література для дітей, – це потужна зброя. А щоб уміло користуватися цією зброєю, її треба добре знати. Житомирщина справді щедра на творців високоякісних творів для дітей, проте наукових розвідок чи оглядів, які давали б цілісне уявлення про цей сегмент літератури, наразі практично немає. Саме це зумовлює актуальність запропонованого огляду.

ОГЛЯД ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИЦЬ ТА ПИСЬМЕННИКІВ

Олена Пчілка (псевдонім, справжнє ім'я Ольга Драгоманова-Косач, 1849 – 1930). Поетеса, прозаїкня, драматургиня, перекладачка, публіцистка, дитяча письменниця, педагогиня, етнографиня, фольклористка, редакторка, меценатка, громадська і культурна діячка, мама та ідейна натхненниця Лесі Українки. У 1868 – 1879 роках жила і творила в м. Звягелі.

Відомо, що Олена Пчілка видавала й редагувала громадсько-політично-економічний, літературно-науковий та популярно-освітній часопис “Рідний Край” (1905) з додатком “Молода Україна”.

Дитячий журнал “Молода Україна” знайомив дітей з вітчизняною і світовою культурою (подавав твори класиків зарубіжної літератури). Авторами “Молодої України” були вітчизняні майстри слова Леся Українка, Борис Грінченко, Михайло Старицький, Олександр Олесь, Христя Алчевська, Людмила Старицька-Черняхівська, Надія Кибальчич, Людмила Волошка, Клим Поліщук, Спиридон Черкасенко, Одарка Романова, Михайло Жук. Їхні твори

сьогодні належать до класики української дитячої літератури.

Фінансово журнал “Молода Україна” був збитковим, оскільки передплатників було небагато (близько п’ятдесяти; люди боялися через підтримку україномовного видання засвідчити свою прихильність до національного руху). Хтось інший місці Олени Пчілки давно б закинув ідею видання дитячого часопису українською мовою, однак Олена Пчілка не здавалася і “не прогиналася”, а останню копійку віддавала на часопис. Вона опікувалася цим виданням насамперед тому, журнал слугував трибуною для духовних наставників юної плеяди національно свідомих українців. Матеріали журналу сприяли вихованню справжніх юних патріотів.

Твори Олени Пчілки про дітей – чудовий матеріал для сучасних вітчизняних педагогів, психологів, науковців. Письменниця любила селянських дітей; знала, що духовний світ такої дитини надзвичайно благородний. І це світ, де обов’язково є місце людській гідності і честі. Вона вірила, що, маючи таких дітей, як Омелько Павленко, український народ заслуговує на краще життя (новела “Збентежена вечеря”, 1906).

... Хлопчик несе різдвяну вечерю хрещеним батькам (такий народний звичай) – селянину та поміщиці. Хрещений Свирид Шкуратенко, який зараз сидить у волості в холодній (чоловіка обвинувачено в підпалі графської економії), дякує Омелькові за лепський узвар і ловку кутю. А от гості хрещеної поглузували з Омелька; правда, пані дала хлопчикові п’ятака (карбованця, між іншим, пошкодувала подарувати).

Повертаючись додому, Омелько вирішує подивитися у вікно, як пані святкують Різдво в яскраво освітленому будинку (для цього вилазить на дерево). Хлопчик бачить, як хрещена бере його кутю, однак гості не дозволяють їсти страву, називають кутю пакостю, заразою, якою можна отруїтися і яка смердить. Омелько швидко реагує на такі образливі слова: через відчинену квартиру повертає хрещеній її монету – блискучого п’ятака.

Розгніваний ішов Омелько додому.

“П’одлі вони, лихі, – думало хлоп’я, – осміяли, назнущалися! Регочуться! А чого? Ми з їх не регочемось!”

... Адже як пані прийшла до нас, то мати не знали, куди й посадить, і вітали, й приймали, давали дітям і оріхів, і меду, що дід принесли...

... А вони в себе тільки сміються та лаються.

.... І куті нашої не хотіли їсти, кажуть – вонає. Самі вони вонючі!”

Хлопчик знає, що, вирішивши, буде карати за кривду всіх нечестивців...

Оповідання “Півтора оселедця” (1908) розповідає історію зі шкільного життя, яка для народної вчительки могла закінчитися печально чи навіть трагічно.

... Недалекий на розум пихатий інспектор перевіряє якість знань сільських школярів з математики і констатує недостатню професійну компетентність учительки пані Олександрри. Її має бути покарано за те, що учні думають, а

вона, пані Олександра, не зуміла мислячих дітей перетворити на тупих заляканих істот; більше – учителька заохочує дитяче вільнодумство (у школярів, які роблять задачки, виникають цікаві асоціації з довкіллям). Учні здобувають міцні знання у грі, часто – жартуючи, і це, безперечно, добре. Діти люблять пані Олександрю, шанують, уболівають за добрі результати перевірки.

“– Ну ти, бистроокий, – показав інспектор на Кузьму Тхоренка, – ти, мабуть, добре все знаєш!

Ріши задачу: “Десяток оселедців коштує шістдесят копійок, а некто купив півтора оселедця. Скільки він заплатив?”

Кузьма скинув погляд на пана інспектора й мовив:

– Такого не може бути.

– Що? Що ти кажеш? Чого не може бути? – перепитав інспектор.

– Такого, як ви кажете, – правив знов Кузьма.

– Чому не може бути? – гостро питав інспектор.

– Того, – затявшись, одмовив хлопець, – що півтора оселедця ніхто не продасть: або купи одного, або вже пару, а різати ніхто не хоче, бо збавить собі оселедця.

Такого не може бути! – знов проказав школяр, ще й головою покрутив”.

... Кузьма Тхоренко знав, що півтора оселедця коштують 9 копійок; знав же й те, що ніхто з купців півтора оселедця не продасть...

Як дитяча письменниця, Олена Пчілка створила для дітей вірші, казки, оповідання, п'єси. У контексті дослідження педагогічної та літературної діяльності Олени Пчілки її слід розглядати як педагогиню та фундаторку української материнської школи, науковицю (зокрема через статтю “Праця виховальна”) та дитячу письменницю, у творах якої сформовані образи українських дітей і вчителів.

Дніпрова Чайка (псевдонім, справжнє ім'я Людмила Василевська-Березіна, 1861 – 1927). Поетеса, прозаїкня, драматургиня, дитяча письменниця, перекладачка, фольклористка, педагогиня, культурна діячка.

У 1887 – 1895 роках Дніпрова Чайка проживала в с. Королівці Попільнянського району Житомирської області. Тут записала багато фольклорних творів: *“Скільки фольклору я тоді збрала! Скільки пісень, казок, оповідань та забобонів”*. На цей час припадає знайомство Дніпрової Чайки з Оленою Пчілкою, Лесею Українкою, з родиною Старицьких. Доленосним стало знайомство з Миколою Лисенком. Композитор записав з голосу Дніпрової Чайки кілька пісень, а ще написав на лібрето письменниці три дитячі опери – “Коза-дереза” (1888), “Пан Коцький” (1891), “Зима і весна” (1892). Завдяки Дніпровій Чайці в Україні народжується дитяча опера – новий жанр національного оперного мистецтва.

Лисенкові дитячі опери йшли на сценах домашніх приватних театрів національно свідомої української інтелігенції. Між іншим, режисером,

костюмером, сценографом та декоратором “Кози-дерези” виступила юна Леся Українка.

Дитячі опери Миколи Лисенка та Дніпрової Чайки мають значення як педагогічний та культурний матеріал для ознайомлення дітей дошкільного віку, причому постановка творів на сцені може здійснюватися дорослими – учителями, викладачами музичних шкіл, студентами педагогічних або культурно-освітніх закладів. Для читання підлітків доцільно включати мариністичні твори Дніпрової Чайки, зокрема новели “Дівчина-чайка” та “Морське серце”, які відзначаються художньою насиченістю та виховним потенціалом.

У новелі “Дівчина-чайка” добра і відчайдушна донька рятувальника моряків сперечається з самим морем, яке прагне потопити завзятих українських козаків, що не захотіли морю кланятися, дари дарувати. Смілива юнка бореться з хижими хвилями, виносить на безпечний берег непокірних зухвальців. Гнівне море поглинуло дівчину, “... та зглянулась праведна доля: смерти собі не знайшла жалібниця відважна: чайкою сірою з моря спурхнула і з гірким плачем полетіла над морем...”. З того часу “сірі чайки без ліку розплодились на скелі, літають над морем та плачуть-кигичуть, лиш тільки зачують хижую бурю, звіщають пливців-мореходців та свідчать про давню давнину, про славу дівчину-чайку”.

Юного читача, безперечно, зачаровує образ Ок “Морське серце”.

“Раз у морі купалося двоє братів. От старший скупався, на берег пливе, а менший все далі та далі. І хвиля морська закохалась у відважному браті: взяла, обняла його міцно і тягне до себе на дно, у чудове підводне царство.

А хлопець пручається, хлопець кричить, гукає на рідного брата, щоб швидше йшов рятувати. А старший боїться плисти: “Глибина, – дума, – згину ще й я з ним укупі!”

– Ой братику милий! Ой братику любий, рятуй! – зі сльозами ще раз вирнув хлопець, од жаху волосся рвучи.

– Нехай тебе Бог порятує! – несміливо старший сказав, а сам не насмів і зирнути, як брат потопає, – гребеться до берега хутко, на камінь вилазить.

Розсердилась хвиля, погналась за страхополохом, нагнала, знесла його в море, втопила.

І меншого брата сховала морська цариця на дно, і сльози його повернулися в чистії перли, а кучері в пишні коралі, а старшого брата риби й раки ущент рознесли, лиш серця ніхто не схотів і торкнутися: таке було гидке оте полохливеє серце!

І досі є в морі те серце: несміливо, крадучись, плава, слизьке та холодне, жалке, наче та кропива, ворухиться мляво та труситься, тіні од себе не має – прозоре. А море гидує тим серцем: на берег його викидає, а там воно гине без сліду”.

Леся Українка (псевдонім, справжнє ім'я Лариса Косач-Квітка, м. Звягель, 1871 – 1913). Поетеса, драматургиня, дитяча письменниця, публіцистка, культурна діячка.

Леся Українка народилася на Житомирщині і прожила тут 8 років (1871 – 1879). Сьогодні в будиночку, де мала Леся пізнавала світ, створено музей (1963). Письменниця кілька разів приїжджала на свою малу батьківщину, цілющу наснагу якої взяла з собою в життя. Про Полісся вона згадує в зібраних записах, в яких є і зразки дитячого фольклору. Так, гру в бобра нею записано в Жабориці, казку про дивну сопілку – у Звягелі, пісню про козунню – у Миропіллі. Ці літературні твори можуть слугувати ефективним матеріалом для виховання та навчання сучасних дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Маленькі читачі / слухачі залюбки декламують віршики Лесі Українки “Вишеньки”, “На зеленому горбочку”, “Мамо, іде вже зима”, інсценізують казку “Біда навчить” (1891), виконуючи різні види робіт за цими творами (малювання, ліплення, аплікація, спостереження, опис, переказ, дидактична гра, бесіда тощо).

Казка “Лелія” (1890), безперечно, надається для читання і в дитячому садочку, і в початковій школі. А ще це вдячний матеріал для роботи з батьками. Саме вдома в спілкуванні з рідними формуються мовлення і мислення дитини, її уява, увага, творчість, характер, морально-етичні переконання. Сім'я дає перші уроки любові, праці, естетичного замилювання довкіллям. Батьки повинні нести відповідальність не тільки за фізичний (що дуже важливо!), але й за духовний розвиток дитини. Мати і батько зобов'язані багато розмовляти з дитиною, вводити її у світ, учити повнокровно жити – дивуватися, порівнювати, аналізувати, радіти, непокоїтися, допомагати, співчувати, співпереживати, бути відповідальною, совісною, доброю.

Коли діти стануть школяриками, батьки можуть порекомендувати прочитати синові чи доньці казку “Метелик” (1889). Оптимально проводити сімейне читання і спільне обговорення прочитаного батьками та дітьми, що сприяє розвитку комунікативних та пізнавальних навичок. 18-річна Леся Українка в цю невеличку казочку вклала глибокий філософський зміст/

... Маленький метелик, що народився в льосі, ніколи не бачив світла, хоча душею відчував, *“що десь-то єсть сторона краща, ясніша, ніж його рідний льох”*. Одного разу йому пощастило вилетіти з льоху – аж у велику кімнату. *“На столі була ясна-ясна лампа, – метелик аж оторопів від того блискучого проміння і безсильний впав на стіл, тріпочучи крильцями. Хтось із товариства хотів його прогнати зі стола, але він, опам'ятавшись, знов зірвався і почав кружляти понад лампою, щораз то меншими й меншими кружками: хотів він бачити якнайближче те ясне сонце, яким йому здавалась лампа. Чи думав же він, що там життя стратить? Хто ж бачить смерть у сяєві? Воно горить, миготить, міниться, – там світло, там тепло, там життя! Метелик летить*

все ближче, ближче до згубливого світла. Ох, то ж його згуба! Даремно всі відганяли його від світла.

І от – метелик влетів у самий полум'я. Трісь! отее ж йому й смерть! Лампа спалахнула, а далі знов почала горіти з такою самою ясністю, як і перше.

‘Дурне сотворіння! – мовив дехто з товариства. – Хто велів йому летіти на вогонь? І женуть його, так ні, таки лізе! дурному дурна й смерть!’

А хіба ж розумніша була б його смерть, якби він навіки заснув у темнім льоху? Те світло, правда, спалило його, – але він рвався на простір! Він шукав світла!’

Леся Українка є видатною драматургинею, рівень таланту якої важко переоцінити у світовому літературному контексті. Юнацька аудиторія, за підтримки досвідчених наставників, може ознайомлюватися з її драматичними творами, що відображають високі художні та морально-виховні цінності.

Надія Кибальчич (с. Ясногород Романівського району, 1878 – 1914). Поетеса, прозаїкня, дитяча письменниця, перекладачка.

В оповіданні “Ніно” (1914) авторка порушує проблему становлення особистості дитини в екстремальних життєвих обставинах, акцентуючи на формуванні внутрішньої сили та моральної стійкості героя. 12-річний Ніно, добрий спокійний хлопчик, що понад усе любив читати, дуже хотів стати в пригоді самому Гарібальді. І став...

Учитель дає Ніно листа і проказує гасло. Хлопець повинен передати листа чоловікові, що жде за Чортовим яром коло Дівочої скелі. Тої дороги Ніно боявся, але не зміг же він відмовити вчителю. Так Ніно стає листоношею, не раз вирушає в небезпечні переходи. Навіть узимку хлопець проходив через обмерзлі гори. Але одного разу потрібно було вести цілий загін гарібальдійців пізно вночі та ще й у грозу... Тією стежкою і вдень було небезпечно ходити...

“Ніно дуже боявся грому і завсіди, коли починалася гроза, він ховався в куточок, притулюючись до кого-небудь зі своїх, і сидів, заплющивши очі, поки вона минала. А тут не можна було зважати ні на грім, ні на блискавку, доводилося вести небезпечною дорогою цілий гурт людей та берегтися, щоб і самому не впасти і щоб ніхто не впав у безодню”.

Ніно зупинявся, пильнував, попереджав людей про небезпеки... Дійшли до гребеня гори...

“Тут треба було спускатися на той бік. Ити було ще гірше. Нога могла посковзнутися або не втрапити на камінь, і тоді б людина впала униз лицем. Се була б коли не смерть, то певне каліцтво”.

Слід було поспішати. Блискавки сліпили, періщив дощ...

“Жах опанував Ніно. Він чув, що йому вже бракує сили і влади над собою, чув, що от-от сяде серед стежки, вчепиться руками за камінь і не зрушить з місця. Він почував таку могутню жадобу так зробити, що ледве міг її

перемогти... Він почав молитися Богу. Молитва трохи заспокоїла Ніно. Ним опанувала одна думка: коли взявся вести людей, то повинен довести”.

І Ніно доводить. Гарібальдійці дякували йому і навіть пропонували гроші, від яких хлопчик відсахнувся... А коли прийшов додому, його чекали жандарми, намовляли сказати, де вчитель, обіцяли срібну монету, шантажували, били... Ніно мовчав. А через кілька тижнів Гарібальді визволив рідну країну з неволі...

Казка “Спогади кота Сивка” (1910) зберігає свою актуальність і в сучасному читацькому середовищі, викликаючи інтерес як у дітей, так і в дорослої аудиторії. Уже епіграф твору – *“Усе, що в нас кращого, – добре зерно, кинуте в нашу душу в дитячі роки любовою родиною”* – налаштовує на думку: батьки, ви відповідальні за долю своїх дітей. А відповідальність ця починається з дитинства ваших синів і доньок.

Образ оповідача – старого кота Сивка – разом із персонажами Чорнушкою та Муркою репрезентує систему морально-етичних координат твору: доброзичливість, турботу, здатність до співжиття й подолання конфліктності. Через антропоморфні образи авторка моделює виховну ситуацію, у якій стверджуються цінності гармонійного співіснування та відповідальності.

Степан Васильченко (справжнє прізвище Панасенко, 1879 – 1932). Прозаїк, драматург, педагог, кіносценарист, культурний діяч. Юнак з Чернігівщини навчався в 1895 – 1898 в Коростишівській учительській семінарії, де здобув відмінні знання. На будинку цього навчального закладу (зараз тут працює Коростишівський педагогічний фаховий коледж) талановитому випускнику встановлена меморіальна дошка.

Усе життя Степан Васильченко вчителював. Він добре знав психологію дитини, її характер, потреби, світосприймання, поведінку в різних, зокрема критичних, межових, ситуаціях, стосунки зі старшими і ровесниками. Письменник любив дітей, про них його оповідання і повісті.

Оповідання “Приблуда” (1925) переносить читача в далекі 20-і роки ХХ ст. Дія відбувається в дитячому притулку, яким завідує Параска Калістратівна. Сюди приводять двох напіводягнених дівчаток (пізня осінь), а Калістратівна (так її з повагою і любов’ю називають діти) кричить (а в очах – сльози): *“Будинок на тридцять душ – у мене їх дев’яносто. У мене заразні хворі. У мене по троє сплять на одному ліжку; у мене ні білизни, ні чобіт... У мене хліба – ні кришки!”*.

Однак жінка все ж прийняла бідолашних, убрала в шмаття, дала гарячої води, а тут ще один прибився – Мишко – *“Марний, обідраний, босі ноги всі в грязі”*, у виразках. Хлопчик спочатку вигадує: і мама в нього є, і тато, і наймуть йому “губернатку”, щоб учила, і фортеп’яно куплять, бо він хоче бути музикантом... А босий він тому, що *“мама чоботи заховала, щоб я з дому не сходив. То я босий утік. І пальто в мене є, і шапка гарна – усе мама поховала”*. І

їсти він зовсім не хоче (це так, з цікавості, заглядає дітям у миски), бо він сьогодні їв (“борщ із м’ясом, і каша молошна, і чай з булкою в накладку і..”).

А потім розкрилася правда (Мишко-жартівник-співак-роботяга був безпритульним). І вигадали діти цілий план, як залишити в дитячому будинку цього артиста, що всім сподобався (Моцарта майбутній!). Як дізналася Параска Калістратівна про новенького прибуду, – слухати не хотіла, однак розгорнула шмаття на хлопцеві: “Схудле, марне тіло було порване, подряпане, скривавлене – живого не було на йому місця”. І вибігла з кімнати жінка, щоб наодинці заридати і щоб діти не бачили її сліз...

Параска Калістратівна мала незвичайну духовну силу в боротьбі за дітей. “Зранку гасала по установах, змагалася, прохала, сварилась, аж схрипла. Приперла на плечах пудів зо два борошна і трохи пшона. Прийшла, мотається сюди-туди, забула, що вже дома, не говорить – кричить: не дурно, видно, досталося те борошно”.

Діти любили свою другу матір. Параска Калістратівна кожному добре слово скаже, ще й вгадає, ким буде в майбутньому, – той професором, той інженером, той артистом, одним словом – великими людьми. І голодні сироти вірили пророцтвам своєї Калістратівни: для них ці слова були непохитною істиною...

У контексті осмислення педагогічної спадщини доцільним є залучення фахівців-психологів закладів освіти до створення психологічних портретів учителів, вихователів, а також різних категорій дітей і підлітків (учнів, гуртківців, безпритульних). Хоча історичні обставини, у яких функціонують герої творів Степана Васильченка, істотно відрізняються від сучасних, аналіз таких типологічних характеристик може сприяти виробленню концептуальних засад національної моделі української школи.

Олег Ольжич (псевдонім, справжнє ім’я Олег Кандиба, м. Житомир, 1907 – 1944). Поет, публіцист, культурний і політичний діяч, син Олександра Олеся, незламний патріот України, закатований гестапівцями.

Олег Ольжич залишив свій добрий слід і в дитячій літературі. На жаль, перу нашого земляка належить тільки одна казочка “Рудько” (1928, це перший друкований твір Ольжича). Ілюстрацію до майбутньої казки Олег зробив сам, коли мав лише п’ять літ. На малюнку – гордий маленький півник, розумний і безстрашний.

Якби Олег Ольжич пожив ще, то, без сумніву, подарував би своєму синочку не одну казочку. А може, віршик чи оповідку. Але не встиг. Не встиг ні сина побачити (хлопчик народився після загибелі батька), ні пісню життя доспівати. Поспішав творити сильну Україну...

Казка “Рудько” – про мідяно-червоного півня – сміливого, відповідального, благородного, наполегливого. Таким він стає ще в ранньому дитинстві. Рудько відстоює справедливість навіть тоді, коли навколо – усі

вороги, коли немає підмоги, навіть розуміння з боку тих, кого він захищає, за кого проливає кров, отримує рани. Цей півник – воїн. Хоробрий, безкомпромісний, який не хоче ховатися від небезпеки, навпаки, першим відчайдушно кидається в бій. Воїн – стратег і тактик. Воїн-переможець. Він вірить у перемогу ще тоді, коли її не видно, коли інший на його місці давно готувався б до капітуляції.

“... Рудько враз переповнився шаленою хоробрістю. Йому більше нічого губити! Це Старий ставить на карту своє панування, а він – хіба що свої муки! Старий на хвилину закам’янів від здивування, потім хижо блиснув очима і кинувся вперед...”

Ніхто не б’ється так завзято, як повстанці. Бо знають, що їм нема дороги назад. Вони бились цілий день. А ввечері господиня побачила в двох різних кутках два скривавлених тіла. Коли вона взяла їх на руки, щоб змити поранені голови, малий рудий півень кинувся на великого Старого. Той зовсім не боронився. Старе тіло не витримало в борні. Не міг витримати ганьби і гордий дух. На другий день він був мертвий.

Рудько виборює собі своє щастя. Невеличкий півник... взяв на себе провід життям рідної громади. І показав себе гідним свого становища. Рудько належав до тих півнів-лицарів, міцних духом і шляхетних серцем, що сміло підставляють груди кожній небезпеці і останні їдять посипане зерно”.

Свій останній бій Рудько мав проти великого чорного півня “з такими довгими ногами, що наш Рудько, не згинаючись, міг би пройти між ними”, та індика з індичкою. Ворогів було троє, вони були сильніші, але Рудько “ні на мить не подумав про втечу”.

Коли господиня зачинила Рудька у хлів, “він співав свої бойові пісні, закликаючи велетня прийти битись крізь щілину, але той не думав про це. Він поводивсь у дворі, як дома, і полохав Рудькових курей. Рудько все бачив і терпів тяжкі муки.

... гнівно довбаючи носом землю під дверима, вигріб добру яму, і на третій день Рудько був на волі!”

Рудько забив на смерть чорного чужинця-велетня, а потім розправився з посібниками ворога – індіком та індичкою.

Читаючи казку, кожен мимоволі задумується: як же добре знає автор закони курячого життя... І починає вірити, що в дитинстві Олег Ольжич знав курячу мову – багату і вироблену, навіть мав серйозний намір укласти курячо-людський словник.

Ївга Шугай (псевдонім, справжнє ім’я Ірина Шумовська-Гошовська, м. Житомир, 1915 – 2007). Дитяча письменниця, редакторка, педагогиня, режисерка, журналістка, культурна діячка.

Дитинство Ївги Шугай пройшло на Житомирщині, а навчалася вона в Ягеллонському університеті (Краків), де її улюбленим учителем був Богдан

Лепкий. З легкої руки наставника дебютувала в літературі. З 1940-го – в еміграції (спочатку – у Німеччині, згодом – у Канаді). Організувала перший у Канаді український ляльковий театр, писала для нього сценічні картини. Учителювала, редагувала щомісячний часопис для дітей, була ініціатором встановлення пам'ятника Тарасові Шевченку у Вашингтоні.

Творчість Ївги Шугай залишається маловідомою сучасній дитячій аудиторії, а також батькам і педагогам. З огляду на виховний потенціал її драматичних творів, зокрема картини “Загублений лист”, присвяченої дню святого Миколая, вони можуть бути інтегровані в освітній процес закладів дошкільної та початкової освіти. У колоритній інсценівці – народні пісні, знайомі звірята, дітки, які пишуть Миколаю листи, і, звичайно, сам святий, який разом з янголами роздає малечі подарунки за добрі справи.

Святий Миколай (*вибирає листи із скриньки, два Янголи розкривають їх і подають йому, він їх по черзі прочитує і промовляє до зали*): “Ну ось, діточки, до вас / Я прийшов у добрий час. / Знаю, ввечері молились, / Тама, маму поважали, / Рідну мову шанували, / Тож всім чемним діточкам / Подарунки я роздам”.

Маленька Люба загубила свій лист, однак не залишилася без подарунка, адже Миколай знає про її серце, щире і щедре на любов до інших. А допомагають Миколаю лісові мешканці...

Є в Ївги Шугай оповідки для дітей про Україну, її історію, героїв, традиції, свята. Доступно й цікаво розказувала авторка про українські символи, обереги. Педагогиня вважала, що дорослі мусять з раннього дитинства виховувати своїх дітей свідомими патріотами рідної землі.

Оповідка “Незнайомий” укладена на основі правдивої події та має виразне історико-біографічне підґрунтя. У творі художньо осмислено реальний епізод, пов'язаний із постаттю Симона Петлюри. Через побутову ситуацію порятунку дитини авторка актуалізує ідеї милосердя, самопожертви та громадянської відповідальності, формуючи у юного читача етичний і національно зорієнтований ідеал. Поданий нижче уривок ілюструє ключовий епізод твору, в якому розкривається характер героя та утверджується цінність людяності як визначальної риси справжнього провідника.

У творі розповідається про те, як одного разу старенька бабуся разом з маленькою внучкою Улянкою поверталася з лісу. І трапилося нещастя: гадюка вкусила дівчинку. Дівчинка плакала, з ніжки в неї сочилася кров. Бабуся заголосила, передчуваючи непоправне. Раптом до них вискочив величезний собака, а за ним вийшов чоловік, одягнений по-міському.

«Бабуся показала на ранку Улянки і тільки прошептала:

– Гадюка.

Незнайомий більше нічого не питався. Витяг шнурок, перев'язав ніжку дівчинки вище ранки, став на коліна і почав смоктати кров з ранки, а з нею і їдь гадюки. Висмоктавши їдь, виплюнув.

– Не бійтеся тепер, бабусю! – сказав. – Ідіть спокійно додому. Дитині вже нічого не станеться.

– Пане! – прошепотіла бабуся. – Як дякувати вам?

– Добре, що впору нагодився. Я не знайшов би вас так хутко, якби не мій пес. Він любить дітей. У мене також є донечка.

Незнайомий погладив усе ще перелякану Улянку по голівці.

– Ну, зоставайтесь з Богом! Мушу поспішати!

Свиснув на собаку, що нишпорив по кущах, і пішов назад у глибину лісу.

– Хто це, бабусю? – спитала Улянка.

Бабуся мовчала, бо й сама не знала, хто був той добродій.

– Господи, слава Тобі! – молилася в душі бабуся. – Коли б то яось віддячитись незнайомому”.

Тим незнайомим був, як з’ясувалося пізніше, Симон Петлюра – Головний Отаман Українських Військ. Улянка знала тепер, хто врятував її від смерти. Знала й молилася за нього. Молилася, коли він бився проти московських загарбників. Молилася за душу Симона Петлюри, коли дізналася, що підступно його вбили вороги України.

Всеволод Нестайко (м. Бердичів, 1930 – 2014) – класик української дитячої літератури. Дід і прадід письменника по батькові були греко-католицькими священниками, добре відомими в Галичині. Всеволод рано втратив батька (єнкаведисти заарештували січового стрільця Зиновія Нестайка за націоналізм та за нібито змову проти совєцької влади і розстріляли у 1933 р.). Того ж року мати з маленьким Всеволодом виїхала до Києва.

На ниві дитячої літератури Всеволод Нестайко працював 60 років (перше оповідання для дітей було надруковано, коли авторові виповнилося 24 роки). З-під пера нашого земляка вийшло сорок книжок оповідань, казок, повістей і п’єс. Його твори перекладено 20 мовами.

Перша надрукована книга – “Шура і Шурко” (1956). Казкова повість “Україні Сонячних Зайчиків” прийшла до читачів 1959 року. Трилогію автор дописував упродовж майже 40 років. Казковий серіал “Дивовижні пригоди в лісовій школі” писався більше 20 років.

Трилогія “Тореадори з Васюківки” видавалася 32 рази, зокрема й за кордоном. У 1979-му році ця книга була внесена до Особливого Почесного списку Г. Х. Андерсена як один з найвидатніших творів сучасної дитячої літератури (таке було рішення Міжнародної ради з дитячої та юнацької літератури). Фільм про сільських “тореадорів” здобув Гран-прі на Міжнародному кінофестивалі в Мюнхені (1968). На Всесоюзному кінофестивалі (1984) було премійовано фільм, створений за мотивами повісті “Одиниця з обманом”.

Всеволода Нестайка можна назвати родоначальником українського дитячого детективу (у 1990-му побачила світ книга “Таємничий голос за

спиною”). З 1999-го по 2009-й регулярно виходила радіопередача “Радіобайка Всеволода Нестайка”, що її вів сам автор. Критики називали Нестайка гумористом та веселуном. Справді, його твори допомагали читачам “накопичувати радість”. За словами Анатолія Костецького, Всеволод Нестайко створив країну сонячного добра, адже його книги дарують сміх, радість, пустощі, оптимізм.

Книги Всеволода Нестайка – це цікаві актуальні гуманістичні твори з динамічним перебігом подій, яскравими персонажами, неперевершеним гумором. Автор писав, що був би щасливим, коли б хоч одна дитина, прочитавши його книжки, перестала відчувати страх і самотність. На нашу думку, його бажання здійснилося.

Кожна, навіть невеличка, оповідка Всеволода Нестайка має потужний вплив на виховання і розвиток сучасних дітей, підлітків, юнацтва. Ось, до прикладу, “Телебаба Яга і фея Книжана” – твір про кризу читання, про зомбування школярів не тільки через телебачення, а й через інтернет, про щоденне багатогодинне життя хлопчиків і дівчаток у віртуальному світі.

Проблематика лідерства в учнівському колективі, булінгу, а також морально-етичних категорій доброти, вдячності й скромності знаходить художнє осмислення в оповіданні “Секрет Васі Кицина”. Питання міжособистісних взаємин і природи справжньої дружби, зокрема співвідношення довіри, заздрості та взаємної підтримки, порушено в невеличкому оповіданні “Соня-сонечко”.

У новорічному детективі “Ковалі щастя” автор розкриває низку моральних понять – підступність, підлабузництво, егоїзм, довірливість, вірність, любов і щастя, – протиставляючи їх розуму, спостережливості та внутрішній чесності персонажів. Проблему культури сміху та його виховного потенціалу актуалізовано в оповіданні “Хихотун Хихотунович і Рослинка-Веселинка”, де йдеться про необхідність формування естетично й етично вмотивованого почуття гумору в шкільному середовищі.

Вагомий внесок у розвиток української дитячої літератури зробив Всеволод Нестайко, чий твори – “Тореадори з Васюківки”, “Пригоди Робінзона Кукурузо”, “Незнайомець з тринадцятої квартири”, “Таємниця трьох невідомих”, “В країні Сонячних Зайчиків”, “Незнайомка з країни Сонячних Зайчиків”, “В країні Місячних Зайчиків”, “Одиниця з обманом”, “Пригоди Грицька Половинки”, “Пригоди журавлика”, “Незвичайні пригоди у лісовій школі”, “Таємниця Віті Зайчика”, “Таємничий голос за спиною”, “Казкові пригоди Грайлика” та ін. – стабільно функціонують у читацькому просторі та зберігають популярність як серед дитячої, так і серед дорослої аудиторії.

Валерія Врублевська (м. Житомир, 1938 р.н.). Прозаїкня, драматургиня, перекладачка, дитяча письменниця, культурна діячка.

Входження Валерії Врублевської в літературу почалося з дитячих творів (повість “Перстень” 1969, “Казки Турханового острова” 1971, “Несподівані

мандри” 1974, “Соловей і горобець” 1980).

Сьогодні, у час московсько-української війни, особливо актуальні казочки із книги “Казки Турханового острова”. Пояснення того, хто і коли назвав острів Турханом і чому Турханів острів вміє розповідати дивовижні історії, читачі знаходять у казці “Дивне літо”. У ній йдеться про те, як полонений хлопець із дніпровських берегів врятував хана від лютого тура. Так народилося ім’я – Турхан (повелитель, хан турів). Згодом Турхан закохався в царицю лісів, рік і полів, а коли загинув, то поховали його на одному із дніпровських островів (цей острів називають Турхановим), а цариця подарувала острову хист розповідати казки.

Патріотичні мотиви авторка розгортає у казці “Дзвонарикові пісні”. Городяни обрали своїм правителем чужинця, а той ненавидів усе і всіх, однак на свою батьківщину не повертався, бо дуже йому сподобалася влада, що її нею наділили дурні аборигени. І заборонив цей лихий чоловік дзвонарям відзвонювати пісні цієї землі, а наказав дзвонити тільки мелодії, рідні йому, чужинцеві. Спочатку ніхто не бачив у тому нічого небезпечного. Один тільки молоденький Дзвонарик-післяр кожен ранок починав з пісень свого народу, чим розлютив правителя. Пролилася Дзвонарикова кров на дзвін, тому зняли його. Однак інші дзвонарі теж не забули батьківських пісень, які жили в їхніх серцях. І тоді було вирвано в кожного дзвонаря серце, щоб не дратували правителя нелюбі мелодії.

“Гаряча кров їхня капала вниз, де висів покинутий дзвін, кров на ньому не висихала, і на неї капала інша, і через кілька літ дзвін так наситився цією кров’ю, що й мелодії, які були в ній, передавалися йому”.

А коли почали викидати цього дзвона і торкнулися його, то в цьому дзвоні *“зазвучали всі пісні, що були колись кров’ю Дзвонарика і його товаришів. І він задзвенів. Могутньо, прекрасно. І почули люди рідні звуки своїх пісень і сприйняли удари дзвона як заклик до боротьби. Кинулись до зброї, і рушили на князівський палац, і вигнали жорстокого чужинця.*

А потім скривавлений дзвін підняли на найвищу дзвіницю, щоб усі чули заклик мужніх дзвонарів, котрі віддали свої серця, свою кров визволенню рідного краю”.

Казковий світ Валерії Врублевської постає не лише як художня реконструкція фольклорної уяви, а як концептуально вибудована модель національного буття, у якій пам’ять, мова й пісня функціонують як засадничі коди ідентичності. Через систему символів (острів як простір історичної пам’яті, дзвін як голос народу, кров як метафора жертвовності) авторка актуалізує проблему духовного спротиву й морального вибору в умовах поневолення. Її казки, зорієнтовані на дитячого читача, водночас апелюють до універсальних смислів – відповідальності за збереження культурної спадщини, неперервності традиції, сили колективної пам’яті. У сучасному соціокультурному контексті ці тексти набувають особливої ваги, оскільки

репрезентують художню модель національної стійкості, в якій естетичне поєднується з етичним, а дитяча література постає потужним чинником формування громадянської свідомості та патріотичної саморефлексії.

Борис Остапенко (с. Миролюбівка Попільнянського району, 1943р.н.). Поет, дитячий письменник, журналіст, культурний діяч.

Максим Рильський, прочитавши кілька віршів Бориса Остапенка, назвав початківця справжнім поетом. Його поезії для дітей змістовні, емоційно щирі, цікаві, сповнені добра і світла. Читаючи їх, діти вчаться вмінню пізнавати й дивуватися, любити й берегти. Вірші, написані рукою залюбленого в слово талановитого поета, емоційно підносять до неба, відкривають малим читачам таємниці й силу рідної мови.

Вишиванка

Вляглася нить червона, мов калина, / За нею чорна-чорна, як та ніч... / То матінка, на світ увесь єдина, / Сорочку дивну вишила мені.

Вдягнув її на празник – і до серця / Хлюпнуло стільки ніжного тепла / З узорів тих прадавніх, що здається: / Мене сама Україна обняла...

Прапор

Верхню смужку полотнища / Небо синню полива, / А на пілочку, що нижче, / Сиплють золото жнива.

Як же нам прожити без нього? / Від землі й небес воно, / І від предків, і від Бога – / Українське знамено.

Уклонися цій красі

Уклонися цій красі / Батьківського краю: / Зрання косу у вівсі / Перепел клепає. / У пшениці юний мак / Приміря шапчину. / Кожен остючок тримав / Пальчиком росину.

На осонні залюбки / Гріються зернята... / Підведи три колоски, / Колесом прим'яті!

Шпаківня

Я, на задрість півню, / Сойкама, горобцям, / З дощечок шпаківню / Вимайстрував сам.

Знаць, на всю округу / Це найкращий дім. / Золотого друга / Поселю я в нім.

І шпачок од серця / Буде вдячний нам: / Тільки він проснеться – / Горі шкідникам!

Вишенька

Вишенька, яку садив я з татком, / У снігу загрузла, як дівчатко. / Їй, без листяної шубки, босій, / Мерзнути всю зиму довелося.

Я віддав їй валянка старого, / Та не може взуть його на ногу. / Я погрітисся пускаю в хату, / Та сестриць не хоче залишати.

Подані поезії репрезентують цілісну художню модель патріотичного й етико-естетичного виховання дитини засобами образного слова. Їхня поетика ґрунтується на поєднанні символічної наснаженості, фольклорної образності та

доступної для дитячого сприйняття метафорики. Через простоту форми та виразність образів автор досягає значного виховного ефекту: формує юних читачів національну свідомість, розвиває емоційний інтелект і закладає основи ціннісного ставлення до світу.

Микола Зіновчук (с. Тетерівка Житомирського району, 1944 р.н.). Прозаїк, дитячий письменник, журналіст, культурний діяч.

Юному читачеві письменник адресував фантастично-пригодницький роман “Доручення Чорних Барсів” (1994), збірку казок “Хлопчик і Тиранозавр” (1995).

Казка “Хлопчик і тиранозавр” переносить реципієнта у доісторичний світ динозаврів, використовуючи науково-популярний опис як засіб створення ефекту достовірності: *“А серед них (динозаврів) найдужчими були тиранозаври. Про силу і можуть цих тварин можна судити хоча б з того, що в найгустіших, найнепрохідніших лісах їм не потрібні були стежки. Бо тиранозаврам ніяких перешкод не існувало. Пересувалося таке чудо на двох задніх кінцівках з велетенськими пазурами. І коли нога-колода залишала слід, то потім його не могли стерти й мільйони літ”*.

Андрійко перейшов у третій клас. Готуючись до уроку читання, хлопчик думав про динозаврів і... раптом опинився поряд зі справжнісіньким велетом. І захотів потоваришувати з ним, однак динозавр розгнівався і поневолив хлопчика (наказав чистити вухо і сидіти там). А вийти на волю Андрійкові допомогла гадюка, врятована хлопчиком. Андрійко викликав тиранозавра на поєдинок і переміг. А ще хлопчик переконав тиранозавра, що у світі найдужчими є розум, правда і доброта. І почалося нове життя в тиранозавра, адже став жити за законами розуму, правди і доброти.

Казки Миколи Зіновчука мають чітко окреслену виховну спрямованість. Казка “Як гриби мандрували” актуалізує ідею взаємопідтримки та дружби як запоруки щасливого співжиття; казка “Добрий день!” розкриває соціально-комунікативний аспект етики, демонструючи наслідки нехтування ввічливістю; у казці “Криниченька і Вербиченька” через алегоричні образи порушено проблему крихкості дружніх стосунків і відповідальності за їх збереження.

Георгій Хіміч (с. Першотравненськ Баранівського району, 1949 р.н.). Дитячий письменник (поет, прозаїк, драматург), журналіст, громадський і культурний діяч, подвижник у справі літературної творчості й українського книговидання.

Георгій Хіміч – автор захопливих, часто жартівливих віршиків і пісеньок для дітей, коротеньких оповідок-казочок. Водночас для дорослих ці твори – ефективний посібник-хрестоматія з педагогіки виховання.

Казка “Окрайчик” вчить шанувати хліб, розуміти, що він усьому голова.

... Хлопчик Пончик викидає крайчик хліба, бо він несмачний. Чарівник

Добродій робить так, щоб хлопчик віднині міг їсти все, що заманеться, лише хліб цуратиметься дитини. Мандруючи, хлопчик не раз переконувався, що без хліба людині в цьому світі не можна прожити, а якщо і можна, то життя буде сумним і бідним.

Казка “Чому в лелеки крила чорні” розповідає, як людина врятувала малих лелечат, а згодом лелеки врятували людину: *“Птахи так відважно кидалися в самісіньке полум’я, що ноги та дзьоби в них стали червоними. А крила зразу майже до половини почорніли”*.

Казки Георгія Хімча пояснюють, чому небо зоряне, як журавель став криничним; відкривають дитині світ, повний таємниць, які хочеться розгадати.

Книга “Чомчомунчикові казки” допомагає дитині зрозуміти важливі істини в житті, закони спілкування в природі і серед людей; дає цікаві відповіді на безліч неочікуваних для дорослих питань, що їх, не втомлюючись, ставлять малюки. А ще книга заохочує і старших, і менших читачів до придумування власних відповідей на будь-які питання, подібно до одного з казкових героїв. Хлопчик любив запитувати в тата і мами про все, тому й назвали його Чомчомунчик. Не на всі питання могли батьки відповісти. Тоді хлопчик сам вигадував відповіді.

У казці “Чому песик виє на місяць” художньо осмислюється проблема вірності та екзистенційної самотності, що постає в контексті мотиву дружби й очікування. Нерозлучні друзі Песик, Котик, Півник, Кролик були завзятими мандрівниками, вони обійшли всю землю вздовж і впоперек. Захотіли полетіти на місяць. Змайстрували зорельота. Але хто ж залишиться вдома? Вирішили, що Песик. Довго не поверталися мандрівники, а Песику так було самотньо. І коли на небі з’являється повний місяць, Песик тужливо кличе друзів, але ніхто не озивається. Тоді Песик виє. І продовжує терпляче чекати. Він вірить, що всі повернуться і знову будуть разом. Як же у світі жити без друзів?

У казці “Чому пес став сторожем і що шукає курка” через алегоричну ситуацію автор розкриває морально-етичну проблематику відповідальності та причинно-наслідкової зумовленості учинків. Тут йдеться про те, як пес колись був відомим кравцем, мав багатьох замовників. Курка вирішила теж уславитися і прийшла до Сірка просити голку. Сірко не одразу погодився позичити голку, але все ж віддав, попросивши обов’язково повернути. Зозуляста почала шити, однак нічого в неї не вийшло. Зі злості шпурнула голку, потім отямилася, стала її шукати, навіть курчат покликала. А Сірко без голки не зміг більше шити, от він і став сторожем. А Зозуляста весь час шукає голку.

Казка “Як Коник став скрипалем” репрезентує ідею творчості як способу подолання страху й утвердження власної індивідуальності. Коник-Цвіркунець-Стрибунець був маленьким, сіреньким. Він завжди боявся, що його хтось роздушить у траві. Йому порадили кричати, коли хтось наблизиться. Спочатку так і робив, але голосок був тихенький. Тоді коник змайстрував скрипочку. І коли відчував небезпеку, завжди грав на чарівній скрипочці. Часто він

влаштував справжні концерти. І стали називати коника великим скрипалем.

У казці “Про слона, який не знав, що він найдужчий з-поміж звірів” актуалізовано мотив самопізнання та усвідомлення внутрішньої сили як передумови морального служіння іншим. Молодий слон був добрим і чемним. Він навіть мурахам заздрих, що вони такі дужі, хоробрі. І жалкував, що ніколи не буде таким сильним, як вони. Одного разу слон побачив, як грізний лев готувався до стрибка (на галявині безпечно паслася Козуля). Слонові було страшно, однак він зненацька схопив хоботом лева і пожбурих того у кущі, як кошених. Лев отямився і чкурнув геть. Так слон дізнався про свою велику силу. Відтоді він часто захищав звірят від лютих хижаків.

Ніна Комашня (с. Гранітне Малинський район, 1949 – 2013). Поетеса Ніна Комашня в літературній скарбничці має твори для дітей. Крім ліричних, є гумористичні, які вчать хлопчиків і дівчаток радіти усміхненому слову.

Хочу політати

Видувають діти кульки / Через соломинку. / Лиш Оксанці чомусь мультко / Й біля рота – пінка.

– Що з тобою? – верескнула / Няня тьотя Ната. / – Це я кульку проковтнула, / Хочу теж літати...

Хай зігріється

Віша Толя на ялинку / Шапку й рукавички. / – Що ти вигадав, мій синку, / Й де узяв цю звичку? / Поскладай-но свої речі, / А повісь горішки. / – Хай ялинка у Свят-вечір / Зігріється трішки.

Заблудились гуси

– Заблудились наші гуси / І не йдуть додому. / Довго бігати я мусив – / Падаю від втоми,

– Журиться бабусі Саша, / Піт рясний втирає. / – Не дитя, а лихо наше! / В нас гусей немає!

Є качки, та й ті удома, / Он сидять у клітці. / Хоч тебе здолала втома – / Жени гуси тітці.

Дитяча поезія Ніни Комашні вирізняється органічним поєднанням ліричної чуттєвості та доброзичливого гумору, що забезпечує її виховну й естетичну цінність. Через ігрові ситуації, несподівані розв’язки й мовну дотепність авторка формує в юних читачів уміння бачити комічне в повсякденному, розвиває мовне чуття та емоційну відкритість.

Анатолій Каленський (с. Каленське Коростенського району, 1955 – 2019). Поет, гуморист, дитячий письменник.

У літературному середовищі Коростеня тривалий час домінувала думка про Анатолія Каленського передусім як поета-лірика, тоді як його казкова творчість залишалася маловідомою широкому колу читачів. Водночас автор створив значний корпус казок, який систематизував у рукописній збірці “Казки

діда Толі”. На жаль, письменник не встиг побачити видання за життя – книжка вийшла друком уже помертвено. Особливої символічної ваги надає цьому виданню участь онуків митця, які виконали ілюстрації, забезпечивши тим самим міжпоколіннєвий творчий діалог і збереження родинної пам’яті в художньому форматі.

Казка “Світлячки” цікаво розповідає дітям про світлофор. Вони не тільки зрозуміють, які кольори використовуються у світлофорі, як вони розташовані, що вони означають, а й усвідомлять, як слід поводитися пішоходам, зокрема дітям, та й водіям на дорозі (що треба, а чого категорично не можна робити). Ця казка може бути використана як ефективний навчально-виховний матеріал для організації сюжетно-рольових ігор. А ще казку можна доповнити власними прикладами.

Казку “Чудесний лікар” варто прочитати батькам. Дорослі мають знати, за що і коли, у який спосіб хвалити дитину, чи потрібно постійно “засипати” дитину подарунками за виконання елементарних обов’язків; взагалі – до чого може призвести культ малюка в сім’ї. У сюжеті представлені алегоричні антигерої – Гординя, Лінь, Заздрість – що дозволяє усвідомити важливість гармонії з власною Совістю. Через аналіз поведінки персонажів діти здобувають навички морального розрізнення, формують уявлення про риси характеру, притаманні щасливій людині, та здатність бачити щастя в близьких і знайомих.

Оксана Трибун (м. Бердичів, 1964 р.н.). Психологиня, журналістка, дитяча письменниця, громадська і культурна діячка. Її дебют у дитячій літературі відбувся зі збіркою “Казки в укритті” (2024). Видання містить текст українською і польською мовою. Це казки, які складає бабуся, що разом із дідусем переховує двох внуків в укритті – спеціально обладнаному підвалі, коли оголошують повітряну тривогу. Батьки Мишка і Марічки боронять Україну від московського окупанта: тато – доброволець у ЗСУ, мама – лікар у військовому госпіталі. Дідусь і бабуся цими казками намагалися знизити рівень тривожності у внуків.

Казки Оксани Трибун про те, що треба бути в житті сміливим і не дозволяти нікому принижувати себе; що боротьба проти зла довга і важка, але перемаже той, у кого є справжні друзі (казка “Марічка”). У них – про любов до природи, яка допоможе в будь-якій скрутній ситуації; про те, що не слід вірити неперевіреному чуткам і довіряти злим людям (казка “Павучок”); а також про бережливе ставлення до квітів: хай вони милують око, а красу їхню можна побачити в саду, у лісі, на городі, а ще – на світлинах; люди мають дбати про красу своєї землі (казка “Проліски”).

Авторка показує, як уява і фантазія, а ще оптимізм вирятовують не тільки зі смертельної небезпеки, а й роблять людину сильною (казка “Грайлик”). Наголошує на важливості волонтерства і єднання у часі війни, постійної

допомоги нашим ЗСУ (казка “Танчик”).

Наприкінці збірки Оксана Трибун пропонує конкретні рекомендації для родин, які опинилися в надзвичайних ситуаціях, спрямовані на підтримку емоційної стабільності дітей. Серед запропонованих методів – розповідь добрих історій і спів пісень, що сприяє зниженню рівня страху та формуванню позитивного емоційного фону. Ефективними вважаються також асоціативні ігри (наприклад, з використанням образів моря, квітів, іграшок), які стимулюють уяву й одночасно зменшують тривожність. Практики глибокого дихання, ігри на розслаблення та розвиток уяви, вправи на зворотний рахунок і фізичний контакт (обійми) створюють додаткові умови для психологічної стабілізації дитини. Усе це, безперечно, заспокоїть дитину і дозволить відчувати себе захищеною.

Марія Кучер (с. Лісова Поляна Баранівський район, 1970 р.н.). Поетеса, піснярка, дитяча письменниця, перекладачка, культурна і громадська діячка, волонтерка з 2014-го.

Марія Кучер пише для наймолодших читачів та слухачів, створює віршовані версії відомих казок. Багатою і виразною мовою вражає її твір “Снігова королева”.

Особливе місце у творчому доробку письменниці займає “Козацька абетка”. Авторка наголошує на особливій ролі абетки як першої книги, яку дитина опановує самостійно, підкреслюючи її виховний і соціокультурний потенціал. Абетка від Марії Кучер виконує не лише пізнавальну функцію, а й реалізує роль доброго вихователя, формуючи у юних читачів моральні та патріотичні цінності. Українські хлопчики (саме майбутнім козакам присвячує авторка свою абетку) повинні зростати свідомими патріотами України, мужніми її захисниками, талановитими творцями духовних скарбів. Хлоп’ятам якомога швидше треба пізнати історію України, святині рідного народу, наші пріоритети, наш дух і силу. Про це у “Передньому слові”: *“Юний козаچه! Ти українець! А це значить те, що долею тобі визначено бути найрозумнішим і найсильнішим воїном у світі. Ти будеш захищати свою Україну на всіх рубежах: військових, наукових, мистецьких, господарчих. Ти це будеш робити дуже успішно, тому що ти будеш гарно і наполегливо вчитися. І ця козацька абетка є найпершою книгою, що приведе тебе до успіху, буде твоїм талісманом.*

Щасливої, довгої і успішної долі. Підкоряй світ своїм розумом і добром”.

Абетка Марії Кучер демонструє, як навчальний матеріал може інтегрувати засвоєння букв із формуванням національної свідомості та громадянських цінностей у дітей. Кілька сторінок з абетки Марії Кучер:

*А. Армія – козацька сила, / Україну захистила. / Хай проклятий ворог знає:
/ Армія його здолає.*

Б. Боронить козак свою Україну, / Боронить тебе, боронить родину, / Боронить піхота, пілот і моряк, / Боронить танкіст – він також козак!

В. Воля – одвічна козацька надія, / Дороговкази, сила і мрія. / До волі упевнено народ мій крокує, / Кожен козак за волю воює.

Г. Герб України – Тризуб соколинний, / Герб України – це захист калини. / Герб України таку силу має – / Від ворогів він народ захищає.

Д. Дніпро – найбільша річка України, / Із півночі на південь вона лине, / Водою нашу землю напуває, / Козацьку силу й давню славу має.

Є. Єдність – майбутнє твоє, Україно, / Єдина й соборна могутня родина. / Єдність – це цілісність мого народу, / Козацькому роду нема переводу!

М. Мова моя найрідніша, / Мов матусенька, ніжно колише. / Мило піснею лунає, / Мою землю захищає.

Творчість Марії Кучер вирізняється поєднанням освітньої функції та патріотично-виховного потенціалу, де художньо оформлений текст слугує засобом формування мовної компетентності, національної свідомості та культурних цінностей у дітей.

Важливий внесок у розвиток дитячої літератури зробили й інші письменники Житомирщини. В інших розвідках йдеться, зокрема, про творчість Всеволода Нестайка, Лариси Письменної, Миколи Зінчука, Валерія Шевчука, Галини Римар, Галини Король (Бабійчук, 2018), Миколи Яненка, Світлани Столярчук (Бабійчук, 2016), Василя Дацюка (Бабійчук, 2014), Марії Пономаренко, Віктора Васильчука (Бабійчук, 2014; Бабійчук, 2018; Бабійчук, 2022).

ВИСНОВКИ

Проведений огляд засвідчує надзвичайну багатогранність дитячої літератури Житомирщини, від авторів-класиків – Олени Пчілки, Дніпрові Чайки, Лесі Українки, Надії Кибальчич, Олега Ольжича – до сучасних письменниць та письменників. Їхні твори поєднують виховну, пізнавальну та естетичну функції, розкривають українську культуру, традиції та історичні реалії, формуючи моральні та етичні цінності у юних читачів.

У подальшому варто подати літературні портрети таких дитячих письменників Житомирщини, як Клим Поліщук, Микола Сингаївський, В'ячеслав Медвідь, Наталя Остапенко, Світлана Гресь (Штатська), Тетяна Рибак, Зінаїда Данилова, Алевтина Ньюкало.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Бабійчук, Т. В. (2014). Літературна казка сучасних письменників Житомирщини. “У тридевятому царстві”: феномен казки в літературі, фольклорі і медіа: матеріали Міжнародної наукової конференції (25–26 вересня 2014 р.), 14 – 16.

- Бабійчук, Т. В. (2016). Пригодницькі твори в педагогічному коледжі (література для дітей письменників Житомирщини). *Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа: зб. наук. матеріалів конференції (Бердянськ, 22–23 вересня 2016 р.)*, 9 – 11.
- Бабійчук, Т. В. (2022) Робота з книгою в педагогічному коледжі під час дистанційного навчання. *Модернізація мовно-літературної освіти: досвід, проблеми, перспективи: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів (м. Чернігів, 21-22 лютого 2022 р.)*.
- Бабійчук, Т. В. (2018). Сучасна літературна казка від поліщуків. *Українська мова і література в школі*, 6, 47 – 50.

REFERENCES

- Babiychuk, T. V. (2014). Literaturna kazka suchasnykh pysmennykiv Zhytomyrshchyny [Literary fairy tale of modern writers of the Zhytomyr region]. “*U trydeviatomu tsarstvi*”: fenomen kazky v literaturi, folklori i media: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferentsii (25 – 26 veresnia 2014 r.) [“In the Thrice-Ninth Kingdom”: the phenomenon of the fairy tale in literature, folklore, and media: Proceedings of the International Scientific Conference (September 25–26, 2014)], 14 – 16 [in Ukrainian].
- Babiychuk, T. V. (2016). Pryhodynski tvory v pedahohichnomu koledzhi (literatura dlia ditei pysmennykiv Zhytomyrshchyny) [Adventure works in the pedagogical college (literature for children by writers of the Zhytomyr region)]. *Milion istorii: poetyka prygod u literaturi ta media: zb. nauk. materialiv konferentsii (Berdyansk, 22 – 23 veresnia 2016 r.)* [A Million Stories: Poetics of Adventure in Literature and Media: Collection of Conference Materials (Berdyansk, September 22–23, 2016)], 9–11 [in Ukrainian].
- Babiychuk, T. V. (2022). Robota z knyhou v pedahohichnomu koledzhi pid chas dystantsiinoho navchannia [Working with a book in the pedagogical college during distance learning]. *Modernizatsiia movno-literaturnoi osvity: dosvid, problemy, perspektyvy: Materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii pedahohichnykh, nauково-pedahohichnykh pratsivnykiv ta studentiv (m. Chernihiv, 21–22 liutoho 2022 r.)* [Modernization of Language and Literature Education: Experience, Problems, Prospects: Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific-Practical Conference of Teachers, Academics, and Students (Chernihiv, February 21 – 22, 2022)] [in Ukrainian].
- Babiychuk, T. V. (2018). Suchasna literaturna kazka vid polishchukiv [Contemporary literary fairy tale by Polissians]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli* [Ukrainian Language and Literature at School] , 6, 47–50 [in Ukrainian].

Tamara Babiychuk, Candidate of Pedagogical Sciences, Teacher-Methodologist, Berdychiv Pedagogical Professional College, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8243-6366>

E-mail: patriotka_tamara@ukr.net

Бабійчук, Т. (2025). Дитяча література Древлянського краю (Житомирщина). *Дитяча література: інтердисциплінарний дискурс*, 2 (2), 100 – 122.

Авторка представила мініпортрети шістнадцятьох письменників, що жили / живуть чи працювали / працюють на Житомирщині на теренах українського словесного мистецтва для дітей. Зазначено, який внесок зроблено цими митцями в розвій вітчизняної дитячої літератури. Названо не тільки знакові твори цих майстрів слова (твори про дітей і для дітей), але й запропоновано форми й методи роботи з віршами, оповіданнями, казками в дитячій

аудиторії, а також у “дорослій” – аудиторії педагогів / наставників / батьків. Наголошено на впливові творів на слухачів / читачів різних вікових категорій. Особливий акцент зроблено на націєцентризмі дитячої літератури митців древлянського краю, на вихованні юного покоління, яке через книгу, що прийшла в дитинстві, зростає не тільки розумним, допитливим, мислячим, відповідальним, добрим, чесним, працьовитим, але й сміливим, мужнім, сповненим почуття національної гідності і гордості, покоління, що має історичну пам’ять і готове свідомо стати на захист рідного краю. Лаконічний огляд дитячої літератури майстрів древлянської землі (Житомирщина) адресовано насамперед філологам, учителям української мови та літератури, вихователям дошкільних закладів, педагогам, психологам, соціальним працівникам, батькам з метою дати потрібну і важливу інформацію для використання її як на заняттях, уроках, так і в позанавчальній роботі (конференції, семінари, клуби, збори, розваги тощо). Знайомство з творчістю вищезгаданих письменників переконує: вітчизняна література для дітей самодостатня, отож її треба читати, вивчати, популяризувати як на рідних теренах, так і в країнах далекого і близького зарубіжжя.

Ключові слова: Житомирщина, дитяча література, письменники-земляки, читацька аудиторія, робота за творами, виховний аспект.

Babychuk, T. (2025). Children's literature of Drevlyan region (Zhytomyr region). *Children's literature: Interdisciplinary Discourse*, 2 (2), 100 – 122.

Received: October 04, 2025; **Accepted:** November 15, 2025; **Published:** December 30, 2025.